

„Igazi identitásunk csak akkor nyilvánul meg, amikor magunk közt vagyunk”

Beszéljünk először az intézményekhez való viszonyról, ami a roma lakosságot illeti. Milyen a roma lakosságnak az iskolához való viszonya?

Van két roma iskolánk, ahol nyolcadik osztályig terjed az oktatás, ez Szenterzsébet, Kászon is belépett az ötödikbe, összesen nyolc roma osztály működik. Szenterzsébetben idén végeznek is, tehát nyolc osztályt végzett gyerekek vannak. Na most elképzeléseink és már a tanfelügyelőséggel is le van tisztázva, az ősszel egy ami biztosra indul, ez Kozmással, első osztállyal, és egy utánpótlást akarunk azoknak, akik kilépték az iskolás kort, ez az elképzelésünk úgy van, hogy intenzív tanítások, szombat-vasárnap, vagy délutánonként, ahogy az idejük is engedi, elsősorban Kozmás kérte ezt, és ezt össze is fogjuk hozni. Na, most Szeredában is fog indulni első osztály, és ha a tanács szavát állja, a polgármesteri hivatal Csíkszeredában, akkor szeptembertől indul egy óvoda is itt Szeredában. Mi kész vagyunk, gyerek van, csupán csak a helyiség ami, ez mindég kényes volt, mert a megyei Romaszövetségnek sajnos nincs egy irodája Csíkszeredában, eddig nem juttunk el, ez nekünk fájó pontunk, de ez van.

Általában milyen a szülők, gyerekek hozzáállása, szeretnek tanulni, iskolába járni vagy egy kicsit nógatni kell őket úgymond?

Ez megoszlik, itt a szülők hozzáállása, van akit rá kellett beszélnünk, meg kellett győzzünk, hogy az iskola az iskola, miért

jó az iskola, van, aki direkte kéri, de inkább, ha százalékba mondhatnám, 80%-a aki igényli, már szülőkre gondolva, hogy a gyerek járjon iskolába, na most kezdet kezdetétől ha mondanám, akkor elsősorban azzal tudtuk csalizni őket, hogy adtunk ebédet, például Szeredában vagy Kászonban, és adunk most is tízórait nekik, Szentersébet is megkapja. Na most vannak faluk, ahol ezt meg kellett csinálni, például Szereda esetén itt kellett csinálni és kell csinálni. Sok esetben nevezhetem érdekek is, mert a gyerek akkor nem kap gyereksegélyt, ha nem jár iskolába, na most már ezért a segélyért is engedik, de aztán meggyőződnek, hogy ezt érdemes csinálni. Előre mindent próbáltunk megtenni, kellett noszogatni, az igazság az, hogy el sem hitték, hogy ezt mi meg tudjuk csinálni, de most hogy már működik a dolog, akkor most jelentkeznek különböző faluk, akik igénylik a segítséget, és igénylik, hogy a gyerekek iskolábajárjanak. Amit ki szeretnék emelni, a Megyei Tanfelügyelőség hozzáállása, van nekünk egy tanfelügyelőnk is, magunkénak nevezzük, a tanfelügyelőség fizeti, de ő szívvel-lélekkel az mellett van, hogy minél több osztály nyíljon, és induljanak a gyerekek időben iskolába.

Összességében mit lehet elmondani, a gyerekek hány százaléka jár iskolába, vagy van-e olyan, hogy egyes romacsoportok gyerekei egyáltalán nem járnak iskolába?

Sajnos, hogy van, vannak romacsoportok, ahol a gyerekek nem járnak iskolába, ez az a csoport, akít egyelőre hosszútávon nem merném mondani, hogy meg tudunk győzni. Általában ez egy olyan közös nehézségünk, hogy sok gyerek azért nem jár, mert nincs mit tízórait pakolni, nincs mibe beöltöztetni, ... sok gyerek okos, kiesik azért az iskolából, mert nincs mibe beöltöztetni, annak ellenére, hogy mi falvanként minden három hónapban tudunk adni valamennyi ruhát, természetesen a Caritasjóvoltából, szerződésünk is van velük, tehát mi megpróbáljuk a ruhákat oda juttatni, ahová kell, de ez még mindig nem elég, és sok gyerek azért nem jár iskolába, mert nincs amibe beöltözzön, vagy éppen

nincs tízóriai. Na, most van egy olyan csoport is, aki igénytelen ilyen szempontból, ezeket mi próbáljuk meggyőzni, de egyelőre még csak ennyi az eredménye, tehát nem sikerül mindenkit beiskoláztatni.

Negyedik osztály után milyen a továbbtanulás, ötödikbe, hatodikba, nyolcadikba vagy esetleg utána. Említette, hogy csak három helyen tanulnak tovább.

Ezt azért mondtam, mert 1996-ban alakult a Roma szövetség, 1996 január 17-én vagyunk hivatalosan bejegyezve, és az első iskolát, ami a mi szervezésünkben van, 1997-ben indítottunk, na most ami ezelőtt volt, ahol már nyolcadikot is végeztek, a szenterzsébeti példa, az fakultatív volt a mi részünkről, tehát csak besegítettünk nekik, hogy indítsanak iskolát, de akkor mint szervezet nem léteztünk. Én személyemben is jártam Szentersébeten, és mondtam, hogy ezt érdemes csinálni, akkor felötlődött a gondolat, hogy csináljuk mi is egy szervezetet, és akkor szervezett formában tudunk mi is tovább dolgozni. Mert tulajdonképpen nem elkésett dologról van szó, hanem a párhuzamos évek így jöttek ki. Tehát 1997-ben Szeredában csináltuk az első roma iskolát, és természetesen első osztálytól kezdtük, tehát normális, hogy most folytatják, az ötödiket.

Fontos-e, hogy a gyerekek az iskolában tanulják a roma nyelvet, vagy roma nyelven tanuljanak? Vagy nincs erre igény, vagy nincsenek tanárok?

Az igényről nem igazán beszélgethetnék, ellenben a gond, hogy minékünk, a tevékenységünk, az identitás, a nyelv beszélése fő tényező, célunk, hogy a nyelvet beszéljék a gyerekek, na most itt az tevődik fel, hogy ebben a pillanatban, sajnos, megfelelő végzettséggel rendelkező személy nincs, akit elfogadnak mint tanító vagy tanár, aki meg beszéli a roma nyelvet, annak nincs meg a megfelelő iskolája. Na, most próbálunk intézkedni, vagy próbálunk, sajnos, hogy Romániában még nem létezik, hogy roma

nyelvtanárokat képezzenek ki. Néhány kurzus van, most például augusztus elsejétől indul egy ilyen kurzus, oda tudunk küldeni egy személyt, mert csak itt is egyet hagytak jóvá, egy személyt, itt egy intenzív kurzusról van szó, de itt Romániában sajnos nem jutotunk oda, hogy roma nyelvet ismerő tanítókat vagy tanárokat képezzenek ki. Magyarországról kaptunk jelzéseket, itt az anyagiak botlasztanak, egyelőre nem tudom, ezzel mit tudunk csinálni, ez egyik gond, ebben kell gondolkodjunk, megoldást egyelőre nem látok, ezek a kurzusok jók, a kurzusra mindég valaki ment tőlünk is, de azért nem látom be, hogy hosszú távon ez hogy oldódhat meg, főleg az öt-nyolc osztályban, vagy miért ne mondjam tovább, egészen érettségiig. Ez jó volna, ha működne. De nincs sajnos.

Lehetséges az, hogy esetleg a most tanuló roma fiatalok közül kerülnek ki majd azok, akik tanítanak? Tudom, hogy vannak, akik tanítóképzőbe járnak például, talán ők beszélnek a roma nyelvet.

Én most attól félek, hogy létezik ilyen, akik hosszú távon bejöhethetnének, de... Mert hogy nem biztos, hogy ezek a személyek nem kihasználják azt, hogy van egy ilyen lehetőségük, és majd amikor végzett, akkor nem áll a gyerekek mellé. Ezekkel a gyerekekkel kétszer annyi baj van, mint a más nemzetiségűekkel, ezekkel a kanálfogástól kell megkezdeni. Belátom, hogy támogatják azokat, akik most tanulnak, lehet belőle tanító, tanár, és akkor a végén nem fog odaállni, ahová mi gondoljuk, tehát nem fog segíteni. Nem merem ezt fenntartani, de történhetik egy ilyen is, mert semmilyen plusz előnye nincs másik tanítóhoz vagy tanárhoz viszonyítva. Abszolút semmi előnyt nem kap, hogy mint pedagógus a gyerekeknek többet adjon, mint egy más tanító. Ha többet ad, valószínű, majd az igényesség kezdődik, hogy ő is miért nem kap ezért többet. Ezt sajnos a mai törvények nem engedik meg, szövetségünknek semmilyen pénzforrása ebben a pillanatban nincs, beláthatóan nem is igazán lehet, örvendünk, hogy ezt az

intenzív kurzusokat tudjuk pártfogolni, s adott pillanatban fináncálni.

Ha a roma gyermekek magyar nyelven tanulnak, nem vonja azt maga után, hogy azt mondják majd, hogy ők nem roma nemzetiségűek, hogy asszimilálódnak?

Ez újra egy eléggé jó kérdés, de én ezt azért már be merem vállalni, hogy az asszimilációról itt most nem lehet szó, mert ha valaki nem ismeri magát annak, esetleg adott pillanatban, adott körülmények közt, akkor úgyis, mikor a romák együtt találkoznak, akkor egymás közt elfogadjuk, hogy ezek vagyunk, ezt csináljuk. Aztán hogy külsőleg mit mutatunk, az egy más dolog, de azért így követve a házasságokat stb., stb., azért nagyjából mindenki megmarad a nemzetiségében. Az, hogy a gyerekek magyarul tanulnak, nagyon fontos nekünk is, mert egyáltalán a mai társadalomban csak úgy lehet élni, ha beszéli a köznyelvet, ez mi nekünk egy plusz nyelvbeszélgetés, de merthogy egy olyan zónában is élünk, ahol a cigányok 80%-a vagy 90%-a nem tud beszélni cigányul, mert hogy mi itt születünk, mert mondhatnék más megyéket, pl. Konstanca, voltam ott, abszolút egymást közt cigányul beszélgetnek, a gyerek így is nő bele. Itt pedig ez a zóna, főleg a csíki zóna, ahol dédnagyatámig is visszamehetek, ő se tudott cigányul. Én amennyit tudok, nem beszélek százszázalékosan, a nyelvet ezt én is 1996 után álltam neki és kezdtem tanulni a nyelvet, hogy valamennyire tudjam beszélgetni. És ez meg is marad itt, mert mi nagyjából Hargita megyére, de nagyjából ugyanezt elmondhatom Kovásznára is, a vásárhelyiek már beszélnek a nyelvet, és otthon úgy is beszélnek. Na, most nekem azért nem volna célom, hogy leszűkíteni a tanulást, tehát tanuljanak meg románul, tanuljanak meg magyarul. Persze, szeretném, ha mindenki cigányul is beszélne, de nem tartom itt olyan nagyon-nagyon és abszolút fontosnak az identitás fenntartásáért, hogy beszéljem a cigány nyelvet. Le-

het, hogy tévedek, de én attól cigány vagyok, hogy nem tudok cigányul.

Ugorjunk egyet a témában, de ide tartozik, hogy akkor melyek azok a jellemzők, amelyek meghatározzák, hogy egy személy hozzátartozik egy nemzethez?

Elsősorban akkor, mikor magunk közt maradunk mi cigányok, tehát mikor beszélgetünk egymással. Ha egy más nemzeti ségű ott van, akkor visszaszűkítettebben beszélgetünk, azért mégiscsak megvan egy tiszteletudat másokkal szemben, ami egy adott pillanatban engem nem is jól kap, mert miért nem vagyok én ugyanaz, mint a másik, de ha már a cigány szóról beszélgetünk, akkor ez egymagában már egy olyan indulás, hogy hátrábbról kezdünk, mint más személy, mondjuk egy székely, vagy magyar vagy egy román, mert hogy én cigány vagyok. Sajnos most még ezt el is kell fogadjam, hogy ez így van, mert nekünk hiányzik az iskola, hiányzik a kultúra és jó nagy százalékban nem tudnak viselkedni, ezért indulunk a hátrányból, na most az iskolát ezért keressük, kutatjuk a lehetőségeket, hogy valahol hátha oda jutunk, hogy az a szó, hogy cigány ez nem egyúttal azt jelenti, hogy legalább tíz lépéssel hátulról indulunk máshoz viszonyítva. Na most, ami magunkat illeti, amikor magunk közt vagyunk, tisztességesen tudunk beszélgetni, viselkedni, és akkor magunknak valljuk, hogy mi ezek vagyunk, most nyíltan, szabadon egymásról beszélgethetünk, táncolhatunk, énekelhetünk. De mihelyt már valaki bejött, már meg kell győzzem, hogy ugyanazok vagyunk, nyugodtan lehet ugyanazt elmondani, mintha valaki nem volna idegen, tehát végül is az identitásunk csak akkor nyilvánul meg, igazi identitásunk, amikor magunk közt vagyunk. Amihelyt már kiléptünk, nem ez nyilvánul meg, na most nem akarok arról beszélgetni, hogy a rossz oldal, mert ez egyre másra jön, nagyon sokat kell még velük foglalkozzunk, hogy hát ügyeljete, mert ezt nem szabad csinálni, ne lopjatok, stb., stb.

A negatív jellemzők inkább meghatározzák ezt az, úgymond „cigány” képet, vagy azért most már kezdtek ez elismerés oldaláról is nézni, esetleg a szövetségre?

Igen, mert a szövetség jó oldalát kezdték nézni, mert megmozdult valami, ezt megmozdítottuk mi, akkor, mikor a szövetséget beindítottuk, elsősorban beszélgetek az iskoláról, másodsorban tudnám mondani, hogy létezik három jól felkészül kultúrcsoportunk, a közösségeknek előadást adtunk, kemény táncsoportunk van, és akkor már felfigyelnek, hogy a mi munkánk már nem potya, mert vannak dolgok, amelyeket megteszünk, de nem lát-szik, nincs ahonnan meglátszódjék a nagyobb tömeg előtt. Amit színpadra viszünk, nyilvánosságra tudunk hozni, az már érdeklí a tömeget, s akkor mondják, hogy na igen, érdemes volt, mert kapunk ruhát, színpadra állunk, látjuk a miünket, örvendnek, és akkor az az igazság, hogy egy előadásra, amit mi csinálunk, nem elég a megye egy kultúrháza se, annyian jönnek. Ez egy szép dolog, értékelik, tisztességesen viselkednek, erre példám volna az utolsó Roma Napok, május 19-én, én személyemben próbáltam meghívásokat csinálni, és ezt nem azért, hogy a szövetség vezetősege feljebb emelkedjék, hanem azért, hogy lássa a tömeg, már a roma közösség, hogy ránk figyelnek, ezért. Csedő doktor úr, a polgármester személyesen lejött az ülésünkre, az előadásunkra, akkor Magyarországról Romhányi András, a prefektúráról is volt három személy küldve, a helyi polgármester, a pap, és hát újság-írók, tehát rájött a simoni, a csatószegei roma, akik jelen voltak az előadáson, hogy súlya van a dolognak, ránk figyelnek, szerintem érdemes ezt csinálni.

Visszatérve az intézményekhez való viszonyhoz, általában milyen a polgármesteri hivatalokhoz, helyi tanácsokhoz való viszony?

Na, ez az, amitől nekünk is kedvünk van dolgozni, már a romaszövetségre gondolok. Bárhová eddig, a megye bármelyik

tanácsához, rendőrséghez, vagy orvosokhoz, vagy bárkihez ahová mentünk, valamit kértünk, senki nem mondta azt, hogy nem. Mindenki azt mondta, megpróbáljuk, segítünk. Szerintem az intézményekkel való kapcsolatot százszázalékosnak merném mondani, egyszer sem kaptunk visszautasítást, ha valamit kértünk. Na, most persze a viszony... én most ebben a pillanatban csak a szövetség vezetőségéről beszélgettem. Természetesen, hogy ebben a nemzetségben van a legtöbb bűncselekmény, van is valamilyen statisztikám, az nincs itt, erről nem tudnék direktben beszélgetni, de a lopások, a verekedések még mindég ezen a szinten vagyunk, hogy itt a legtöbb. Na most, ez így majdnem normálissá válik, hogy a roma közösségek nem szeretik például a rendőrséget, mert hát a bűncselekmény az bűncselekmény, ezt mi sem tudjuk megoldani. Voltak kisebb esetek, amikor elmentünk, tisztáztuk, és volt, ahol maga a rendőrség is elismerte, tényleg, hogy ők tévedtek, azt kijavítottuk, stb., stb., de hogy megértenek minket, az biztos, és tudunk velük dolgozni. Tehát egy polgármester sem volt, ahová eddig elmentünk, hogy azt mondja, hogy nem segít, vagy hogy nem jól nézett minket. Csak mindenütt megvannak a bajok.

Ha nem egy szervezet, a szövetség, hanem magánemberek fordulnak a helyi vezetőkhez a különböző falvakban vagy itt Csíkszeredában is, akkor ki az, akihez fordulnak?

Elsősorban a polgármesterek azok, akik fogadják őket, na most itt újra van egy olyan dolog, ami nekünk gondot okoz, hogy mindenki azt akarja, hogy ő kapjon, vagy kapjunk, de ezért még nem muszáj dolgozni. Na most ez egy külön folyamat, hogy mennyire kaphatunk, és miből. Például a szociális segély, ez a költségvetésben nem úgy van befüzve, hogy a cigányokat segítsük ezzel a szociális segéllyel, hanem aki rászorul erre. Na most persze fennáll egy olyan dolog a cigányoknál, hogy ő miért nem kapott, vagy mindenki miért nem kap? Most természetes volt, ahol ráel-

lenőriztünk, minden adatot előnkbe tették, néztük, és nemcsak a cigányok mindenütt a legszegényebbek, mert vannak a helyi lakosság közt is, aki erre igényt tart és joggal. Na most persze ilyen esetekből konfliktusok alakulnak, mert hogy még mindég vissza kell térjek a műveltségre, mert mindenki csak magát nézi egy adott pillanatban, na most ezt nem általánosítom, de ezért éppen néhányszor a polgármesterek is ki vannak borulva a tagok ellen, hogy csak ők, csak ők, és nem értik meg, hogy mitől nem csak ők kapnak. Én személyemben igazat adok a polgármestereknek, mert eddig ahová elmentem, mindenütt meggyőződtem, hogy a szociális segélynek 70-80%-a a roma közösségekre megy rá. Na most természetes, hogy ilyen körülmények közt, ahogy most állnak a polgármesteri hivatalok, egyre kevesebb pénz jut erre a célra, de azért szerintem mégiscsak a legtöbbet mi kapunk az egészből.

Térjünk egy kicsit vissza a rendőrséggel való viszonyra. Ellenőrzik-e a roma közösséget, rendszeresen teszik-e vagy csak feljelentések alapján? Arra is kíváncsi lennék, hogy ez a viszony a rendőrséggel '89 után megváltozott-e.

Meglátásom az, hogy másképp van, de ha egy picit így a rendszerre mint rendszerre mennék rá, nem volt annyi bajunk a rendőrséggel, mint most amennyi van, mert '89 előtt mindenki dolgozott, kollektív gazdaságoknál, így vagy úgy, de volt egy lehetőség, egy megélhetőségi lehetőség. Na, most '89 után, ha igazságos vagyok, több a bajunk, mint azelőtt. Már ami a rendőrség és a cigány közösség viszonyát illeti, mert attól erre fele a munkahelyi lehetőségek lényegesen lecsökkentek. Most vannak szorgalmasabbak, akik napszámra járnak, megélnék, nem szorulnak arra, hogy lopjanak. De mert hogy általában a felkészültség és a munkahely közt létezik egy függőség, akkor '89 után egynegyede sem dolgozik, akik addig kaptak munkalehetőséget. Nincs iskola, nem veszik fel takarítani sem. Nincs munkaerő igény, ami a cigányokat illeti. Na, most ez maga után vonja, hogy valamilyen

mégiscsak élni kell. Ezen én is elgondolkodtam, hogy hosszú távon mit lehet csinálni, mert nem látom be azt, hogy ez a közösség, legalább tíz évre gondolok, hogy több munkahelyet kapna, mint ma ami létezik. A szaporulat, az eléggé jó statisztikát mutat, felfele ívelőt, a munkahely viszont a fordítottja ennek a dolognak, én nekem ebben a pillanatban is egyik legnagyobb gondom, ezen gondolkodom, mit lehet tenni, hogy tudnánk munkahelyeket biztosítani. Itt újra egy meghatározó tényező, hogy vannak jó mesterségek, volnának szakemberek, ha tudnánk például téglát vetni, azt nincs ahol eladni, ahhoz hogy el tudjuk adni, ahhoz kéne mozogni, felkutatni azokat a helyeket, ahol egy szerződést lehetne csinálni, na most ez újra pénzt igényel, hogy tudjunk tartani egy eladót, beszerzőt. Na, most ennek kellene legalább egy fizetést biztosítani, nincs ahonnan, nincs amiből, én is munkahelyen, tehát énnekem is munkahelyem van, az elnöknek, Gézának is munkahelye van, akik ezt a munkát el tudnánk végezni, kötve vagyunk a munkahelyhez, mert én is ebből élek az igazság, a munkahelyen kapott fizetésből. Az elnök ugyanígy, és nincs erre lehetőségünk, hogy egy függetlenített személy, mert menne a téglavetés, felszerelésünk vannak, helyet is elintéztük, területet, ahonnan a nyersanyagot ki lehetne termelni, viszont megálltunk az eladásoknál. Egy ilyen nagyobb eladásnál, esetleg egy helyen, egy falunk munkát tudnánk adni, már legalábbis azoknak, akik akarnak dolgozni, de sajnos, nem látom az eladási módját például a téglának. Na, még volnának mesterségek, más például jól csinálják a separükötést, kisebb magánvállalkozások, azok élnek, és elég jól, jól mennek a bádigosok, tehát létezik néhány mesterség. Most arról van szó, akik otthon ülnek, mert egyszerűen nincs ahol dolgoznak, nem tudunk semmit segíteni.

A rendőrség viszonya velünk az abszolút jó, nem vagyunk jobban ellenőrizve, mint más, hanem a baj inkább azzal van, hogy mi csináljuk a legtöbb bűncselekményt. Talán az előbb egy kicsit azért kalandoztam el, mert enni kell, nincs mit tegyen annak az

embernek, egyszerû: vagy lop, vagy nem tudom még mit lehet tenni, na most az más dolog, amikor ez újra egy adott műveltség, hogy ha vajegy lejt kapnak valahonnan, akkor elmennek, isznak, verekednek stb. Mi soha nem próbáltunk ilyen szempontból közbelépni, hogyha a viselkedésük rendetlen, verekednek, ölnek stb. azt meg kell büntetni, ez törvény mindenkinek egyértelműen. Na most egy tyúkért is bezárnak egy embert, ez így normális is, nem tudom, hogy ki tudna tanácsot adni, mit lehet tenni, ha egy embernek abszolút semmilyen jövedelme nincs. Na most az a szociális segély is egy minimális, aki megkapja, nem elég egy személynek egy hónapra, amit kap egy család, na most mondtam az előbb is, hogy a szaporulat elég jó, olyan családok is vannak, ahol 13 személy van, és jövedelem abszolút semmi, semmi, na most ez egy gond, nekem is, de talán az országnak is ez egy gond kell legyen, és erre valamilyen megoldást rövid távon sürgősen kell kapni, mert a bűncselekmények 60-70%-át a lopás okozza. Szerintem a nincsetlenség okozza azt is, hogy isznak az emberek, hozzájutott valamihez, úgysem ér semmit az életem, nincs amiből a gyerekeim el tartsam, s akkor elmegyek s megiszom azt, s legalább egy óráig jól van, gondolkodik így. Na most ez nem feltétlen így kellene legyen, de amennyit én velük elbeszélgettem, italozás közben is hozzájuk mentem s azt mondtam, hogy ezt a pénz most miért nem hazavitted, s akkor erre nekem azt válaszolta, hogy egy évből egy órát magamnak én is megengedhetek, na most ez is szüli a bűncselekményeket is.

Az egészségügyi ellátás helyzete?

Na most itt újra egy olyan helyzet van, ami közösségünknek egyik legnagyobb gondja, mert hogy nem járnak dolgozni, nem tudnak fizetni társadalombiztosítást. Na most a magánorvosok, egyelőre vagy egy falu orvosa jóindulatú, s megnézi, nem hagyja, hogy meghaljon valaki, vagy felhosszák a szülészetre, de ez is megállni, mert a magánorvosok is azt mondják, hogy ha nem kapok

pénzt, akkor nincs amiért én csináljam. Na most ez a társadalombiztosítás, ha valaki nem dolgozik, nincs ahogy fizesse, nincs pénze, mert lehetne esetleg magánúton lefizetni. Mindenki be van iratkozva orvoshoz, de az orvosoktól kaptunk visszajelzést, hogy rövid távon próbáljunk egy megoldást találni, mert ők akkor ingyen csinálják, amit nekünk tesznek, na most van aki lelkesebb és továbbra is fogja tenni, de lehet olyan is, aki egyszerűen megáll, és azt fogja mondani, hogy köszönöm szépen, nem csinálom, mert én ezért nem kapok pénzt. Ez baj, ma még működik, de rövid távon meg vagyok győződve, hogy innen fog kezdődni a baj, hogy valaki otthon nyugodtan meghalhat, mert nincs pénze, nem tudja fizetni ezt a minimális társadalombiztosítást, és akkor most nem is beszélgetek arról, hogyha olyan eset van, hogy kórházba kell jutni, akkor mi lesz az emberrel, én ezt nem látom be, egy kicsit utána kell nézzek, hogy mi fog történni, egy év múlva, tehát egyszerűen meg kell haljon az ember, mert nincs pénze. Egyelőre az orvosok befogadtak, bárki megy, ugyanazt az ellátást kapja, mint más, ma még jó, de rövid távon itt is baj fog lenni, ettől félek.

Az egyházhoz való viszony a romáknak esetében változó. Van, ahol nagyon ragaszkodnak az egyházhoz, van, ahol nem is kerestelik meg a gyereket. Mitől függ ez, vagy egyáltalán fontos-e a roma közösség számára az egyház?

Lényeges dolog, mi ilyen jellegű beszélgetést is folytatunk a közösséggel, tehát lényeges az egyházhoz való ragaszkodás. Ezt két csoportra osztanám, van, aki ki se hagyna egy misét, az abszolút istenhívő, van, aki nem tartja lényegesnek ezt a dolgot. Ami pedig a papokat illeti, volt nekem egy beszélgetésem, ahol egyszerre 15 pap volt, és én tiszta véletlenül odakerültem, s elmondtam, honnan vagyok ott, és elbeszélgettem velük. Most ezt meghatározni nem tudnám, hogy miért mennek vagy nem mennek, de azt tudom biztosra, hogy vagy rendszeres misehallgatóink vannak vagy abszolút nem mennek, na most ezt talán más nemze-

tiségnél is így van. Mi azt akarjuk, menjen mindenki, ott elfogadják, ott jót tanul, de nem csupán csak ránk jellemző ez, hogy rendszeresen hallgatunk misét vagy nem, nagyjából, százalékban venném, a magyar nemzetiség, a cigány nemzetiség, körülbelül megosztana, mert van közöttünk is, aki rendszeresen jár. Arányában nem tudom, ha kevesebben volnánk, mint pl. a magyarok, akik misét hallgatnak.

Az egyházhoz való viszonyt a roma közösség esetében az is hordozza, hogy más szokásaink vannak, mint a helyi közösségnek. Más dolgokat igényelnek pl. egy temetés során.

Így van, hát kezdeném a vidámabb részével, a keresztteléssel. Ott a templomban ha bementek, ugyanazt csinálják, amit más, de a templomig való elmenés ez már másabb, a továbbvaló újra más. De ha a templomba bementek, akkor úgy viselkednek, mint az ottani közösség és amit az egyházközség kér. A lakodalom, az akár falunként is változik, például az, hogy a magyaroknál van egy gazda, vagy van nyuszulyó, vagy van vőfély, nálunk nem így működik, ez úgy van, hogy a két szülő megegyezik. Na most itt már egy kicsit a pénz is bejátszik, ha nem szöktetésről van szó, mert az elég gyakori, hogy elszöktetnek lányt, akkor nincs lakodalom. De ahol lakodalom van, ott mások a szokások. Például egy menyasszony-búcsúztató nem az, mint a magyaroké, vagy itt is létezik a menyasszonytánc, de egészen más, nem arra a pénzre megy rá, mint a magyaroké, ezt onnan tudom jól, hogy 35 évet én is muzsikáltam lakodalmat, és ezek közt volt cigány is, én még ahol tipikus cigány lakodalom volt, egyszer voltam életemben, de viszont rákutattam, hogy mitől van ez így. Az asszonyok viselkedése meg van határozva, a férfiak viselkedése meg van határozva, meg van határozva, hogy káposztaevés után mit kell csinálnak az asszonyok, mit kell csinálnak a férfiak, de ez a szokások közé menne be, a kérdés nem éppen erről szól, majd ha a szokásokról beszélgetünk, akkor szívesen mondok még.

Akikkel eddig beszélgettem, azt mondták, hogy szöktetik a menyasszonyt, nem nagyon házasodnak össze, ettől függetlenül vallásosnak tarják magukat.

A szöktetést újra az anyagiak határozzák meg bizonyos mértékig, egyik gazdagabb, a másik szegényebb. Egy másik tényezője a szöktetésnek az az, hogy általában fiatalon fognak neki a dolgoknak, időnként a gyerek úgy csinálja a szöktetést, hogy a szülő nem is tudja, de attól a pillanattól kezdve, hogy a gyerek bevitt egy lányt a családba, attól a pillanattól elfogadják, ez már nem létezik, hogy egy szöktetést visszaszöktetni úgymond, tehát a gyerek bevitte, akkor az a lány már ott marad. Na most innen kezdődnek az ellenségeskedések is, van egy olyan, hogy összevesszett valamikor két szülő, és még itt meg kell jegyezzem, hogy borzasztó bosszúálló nemzetség a cigány nemzetség, tehát ha történt az életben valami, azt ő soha nem felejt el, s egy adott pillanatban eszébe jut, s akkor ez nem kell nekem, mert valamikor ezt csinálta. Tehát egy befolyásoló tényezője a szöktetéseknek ez is, hogy bosszút állunk, és akkor nem akarom, hogy a gyerekem udvaroljon vagy ez a lány menjen ehhez a fiúhoz, mert valamikor az apja vagy ez vagy az azt csinálta. S akkor a gyerek mégis beleesett, de a szép oldala ennek az, hogy egy szöktetett lányt vissza nem visznek, esetleg visszaszöktetik.

Más fiúk vagy a szülők?

Más fiúk, a szülők akkor már többet nem igazán, tehát elfogadják akkor már, el van fogadva, és belenyugszik mind a két fél. Itt aztán az a szép, hogy ha egy lány bekerült egy családba, akkor nem a család, hanem még a família is ügyel arra a lányra, és az kimondottan felügyelt személyiség ott és szeretett. Én még nem tudok egy esetet sem, legalábbis amióta követem, 4-5 éve, hogy valaki, egy elszöktetett lány visszament a szülőkhöz valamiért, vagy visszalopták volna, annyira van rá ügyelve, s akkor az be van fogadva, az már családtag, és ez szép dolog. Különben most

csütörtökön volt egy szöktetési eset, sajnos részt vettem rajta, de mire ráfigyeltem, már késő volt. Egy táncos leánykát, aki kellett velem jöjjön most a cigányfesztiválra, próba után szöktették el, nem figyeltem rá, és nekem már nyomban mondták, de már késő volt, s aztán így elment, s nem ment jött el a fesztiválra. Kiképzett táncos leányka volt s elment, na most én tudom, hol van, hát én érdekességből is el fogok menni oda, anélkül, hogy valamilyen közbejárást is tegyek, de egyszerűen meg akarom látogatni a leánykát, s megmondani neki, hogy attól ide eljöhettek volna, akár a férjeddal, ez van.

A másik téma a szociális helyzet. Ez talán kötődik kicsit a létszámbeli gyarapodáshoz is. Annak ellenére, hogy nagyon-nagyon nehezek a megélhetési körülmények, annak ellenére pozitív mutatót mutat. Ez ellentétben van a magyar, a román, sőt egész európai népességgel, mert ott negatív ez az irány. Ennek van valamilyen magyarázata?

Igen, szerintem a felkészületlenség és nem a jövőbe nézés, tehát hiányzik a műveltség, családredezésre gondolok ebben az esetben. Az, hogy gyerek születik, az nem rossz, abban viszont nem gondolkodnak, hogy mi történik tovább vele, tehát én egy szóban a felkészületlenségnek tudom vallani ezt, hogy szaporodik a cigánynemzetség, jobban mint más, vagy más fogy, s mi szaporodunk. Tehát nem tudják elképzelni, vagy nem gondolkodnak a jövőbe, szerintem nincs is ahogyan gondolkodjanak, mert még mindig itt tart az ő szintjük, műveltségi szintjük, hogy ami ma van, az jó, s aztán holnap mi történik, azt majd hozza a jóisten vagy a jövő. Nem képzelünk előre, nincs felkészültségünk, hogy mi történik, ha egy gyerek születik.

Összefügg-e ez azzal, hogy a roma felnőttek átlagéletkora alacsonyabb, mint a környező lakosságé?

Nem tudom, ez szerintem nem befolyásoló tényező, az hogy rövidebb az életük én azzal magyarázom, hogy a rendszertelen

élet, a rendszertelen étkezés, az igénytelenség, a magamra való vigyázás, a higiénia hiánya. Ez a tényező befolyásolja a rövidebb életüket, a szaporodást viszont nem, ezt határozottan mondom, hogy ez nem utánpótlás, ezt nem tudva teszik, ez egy tudatlan folyamat, én ebben a pillanatban nem kapnék más magyarázatot, mint a nem betervezett család.

Általában a falvakban a roma lakosság fizikailag is elkülönült területen, telepeken lakik. Van-e olyan tendencia, hogy kiköltözni, elkerülni onnan?

Ebben a pillanatban nem létezik ilyen, a gondolat sem merülhet fel, mert nincs ahová. Nekik földjük nincs, a cigányok közt százból egynek, ha van valamennyi földje. Tehát elsősorban nincs amiből építeni, nincs ahová építeni. Na most, hogy visszakerültek a földek magántulajdonba, most már kizárt dolog, hogy tudjon építeni magának, ha nincs pénze. Tehát ők a telepekből nem akarnak elmenni, inkább a telepet művelni, tehát rendberakni a telepet. De itt újra nem látok én előrelépést ennél az állapotnál, mert nincs pénz, mert ez nagy dolog, nem csak nekünk, mindenkinek, úgy-hogy így ezek a telepek ha rendeződnek, akkor inkább az kéne, hogy ezek a telepek legyenek ellátva vízzel, vagy a legszükségesebb dolgokkal, vagy egy adott pillanatban vezessék be a gázt, de ez újra pénz, és még ez nekem elég zavaros, de az biztos, hogy a jelenleg létező telepekről nem el akarnak menni, hanem inkább ott maradni, nincs ahová elmenni.

Vannak-e olyan családok, amelyek elköltöznek abból a helységről, vagy Magyarországra kiköltöznek?

Általában költözésről nem beszélgethetek, de dolgozni nagyon sokan járnak. Kitelepedésről Hargita megyében egy esetről sem tudok, ami a cigányokat illeti. Na most néhányan csak kiemelkednek, persze, elmegy Magyarországra, vagy itthon, élelmesebb dolgozik, s akkor megpróbál a telepről elmenni, de van utánpótlás, úgyhogy üres telep egyelőre én nem hiszem, hogy fog lenni.

Arra gondoltam, hogy vannak-e, akik megpróbálnak kikerülni az adott helyzetből?

Természetes, van van, nagyon sok van, aki ügyeskedett, tudok esetet, hogy kiment a telepről, sikerült más életformát összehozni. De sajnós, hogy sok van olyan is, hogy nincs lehetősége, és be sem látom, hogy lenne más.

Mi a véleménye a vegyes házasságról? Előfordulnak-e?

Van. Van vegyes házasság is... Nem tudom, ez elég nehéz kérdés, az én feleségem is cigány. Azért ragaszkodnak ahhoz, hogy a nemzetiséghez menjenek férjhez, de végül is a szerelem, ha összejött, akkor összejött. Na most, hogy ki érez ebből egy életen keresztül jót vagy rosszat, ez már újra vitatható, mert azért előbb-utóbb azt fogja mondani, vagy mondok egy példát, én megnősülhettem volna, hogy kérek egy magyar leánykát, majd aztán, ha nem vagyok ott, vagy ott vagyok, éppen nekem mondják, hogy cigány vagy, kész, nyeld le, de a fordítottja is igaz, tehát nem igazán tudnék ebbe beleszólni, nekem a véleményem jó. Nekem a véleményem jó, mert azt jelenti, hogy valamennyivel előbbre léptünk, ha így gondolkodom. Ha a létszámunk csökkenne, akkor nem volna jó a véleményem erről, de merthogy utánpótlás van, hála istennek, így aztán néhány kihúzódás nem rossz, és ezt én azzal magyaráznám, hogy az életmódja egy picit előbbre lépett, tehát más életet él, és akkor többet tud visszaadni, hogy, te ügyeljetek, mert így kell élni, vagy ráfigyelnek, hogy ne látod, megnősült és így él, vagy férjhez ment és így él. Ha nem ez a tendencia volna, akkor én személyemben ellenezném ezt a dolgot, én tudom, hogy egy életen keresztül egyik vagy a másik megkapja, hogy te magyar vagy, vagy cigány vagy, de nagyjából felbomlott házasságot direkt ezért nem igazán tudok. És az, hogy ez most már inkább a műveltebb generációnál lépik fel, ez a jelenség, na ha erre gondolok, akkor nem jó, akkor nem jó, ha pedig az alacsonyabb szintűekre, akkor jó, akkor jó.

Azért nem jó, mert asszimilálódnak a magyarokkal?

Hát, én nem így látom az asszimilációt, hogy azért nem jó, hanem végül is az identitás miatt. Tehát én nem tudom elítélni, de éppen a legjobbnak sem tudom venni, mert mondjak egy példát, hogy elmegyünk valahová mulatni, személyemben is így csinálom, amennyiben ha egy más nemzetiiségű köztünk van, a csapat visszahúzódottabb, tehát már tiszteljük azt, hogy ez itt van, már egy cigány szó nem esik el, s akkor valahogy mi visszahúzódunk. Na most attól függ, hogy az illető személy mennyire tud asszimilálni a csapattal, mert van, hogy egy magyar leányka férjhez jön, egykettőre lenyeli a nyelvet, azelőtt már lehet nyílt a csapat, ő már a miénk, vagy fordítva, na most ha nem, akkor egy bizonyos visszafogottságot hoz az a személy maga után egyedül. Akkor is, ha húszan ülünk, akkor is tiszteljük, mert ez így van, akkor már egy szót nem akarok elejteni, mert akkor ő nehogy rosszul érezze magát.

A cigányok munkavállalása szempontjából melyek a legnagyobb problémák? Negatív a megítélésük, mert cigányok?

Ilyen van, mert sajnos újra úgy kell mondjam, hogy ha valaki jelentkezik valahol, akar munkát vállalni, akkor az alkalmazó meg tudta, hogy cigány, akkor már ez mínusz tíz ponttal indul máshoz viszonyítva. Na, most van közöttünk is nagyon sok, aki elismert munkás ember, s általában aki szeret dolgozni, azt szeretik, mert az általában tisztességes és kemény munkás, tehát kitartó munkás, bíróképessége van. De van olyan, aki nem akar dolgozni, ő így érzi, hogy ő anélkül meg kell élnen. Na, most erre sok példát tudnék mondani, ahol úgy szeretnek egy-egy cigányt, hogy nekem mind csak jönnek, hogy Tibi, csak jót tudok mondani, ügyes, még négyet felvették, ha mindenik ilyen lenne mind ez, na most vannak esetek, azért mégiscsak sokan dolgoznak, csak sok van, aki nem dolgozik. Nem kap munkát, ez most egy általános jelenség az országban.

Azok a gyerekek, akik most járnak iskolába, és van esélyük, hogy elsajátítsanak egy szakmát, nagyobb eséllyel indulnak?

Mindenképpen, száz százalékos, hogy több az esélyük, és annál is inkább több, mert aki legalább nyolc osztály elvégz, az több, mint aki analfabéta. Tehát már a viselkedésében is megnyilvánul az, hogy egy picivel előbbre tart, és akkor persze hogy ha nézik az iskolát, akkor nem azt mondja, hogy nem tudok írni, olvasni, hanem tudom ezt, és akkor szívesebben alkalmazzák, tehát mindenképp nagyobb eséllyel indul, mint aki abszolút nem járt iskolába.

1989 előtt nem volt arra törekvés, hogy roma osztályokat indítsanak? Beszéljünk a '70-es, '80-as évekről.

A '70-es, '80-as években rá volt mindenki kötelezve, hogy járjon iskolába, tehát még akkor is, ha nem akarta, akkor is rá voltak kötelezve és általában jártak is iskolába, hát akkor is történt ilyen, ami ma is megvan, hogy egyszerűen az iskolaigazgatók el kell fogadják, hogy a gyerek nem tud járni iskolába, mert nincs mi beöltözzön vagy nincs amit egyék. Na, most szerintem a beiskolázatlanság 1990 után több, mint azelőtt. Azelőtt többen jártak iskolába, most pedig ez a mi első és legfontosabb feladatunk, hogy újra próbáljuk meggyőzni a közösséget, hogy mégis kell járni iskolába, lassan aztán ők is megértik, mert azelőtt, ha nem dolgozott valaki, azért volt büntetve vagy bezárva valaki, most pedig úgy van, hogy akarna dolgozni, de nincs amit. Tehát az igényeket, azt mi kell fenntartsuk, és megmagyarázzuk nekik, hogy 3000-ben sem lesz nektek munkahelyetek, ha nem próbátok egy picit fejlődni és előbbre lépni. Ezer év múlva sem látom be, sőt mi több, inkább több lesz a munkanélküli, ha nem tudjuk az iskolát rendszeresíteni, és ha a gyerekek nem kezdenek tanulni.

Van olyan roma személy Hargita megyében, aki közéleti szerepet vállal? Szívesen vállalnak közéleti szerepet?

Nem igazán. Újra egy rossz pont, hogy akinek megvan a megfelelő felkészültsége, hogy tudna ilyesmit csinálni, azok nem szívesen csinálják ezt a munkát, s elsősorban azért, mert ez nem egy olyan munka, amiből meg lehet gazdagodni, ez inkább befektetést igényel, s akkor a mai rend sajnos ezt hozta, hogy ingyen semmit sem csinálunk. Na, most néhány látó személy van, aki mindig és szívesen csinálja, most el merem mondani a saját esetemet, vagy az elnökét, vagy a Gyuláét, mi vagyunk azok, akik ezt szívesen csináljuk, és ha jól meggondolom, akkor ingyen. Most el merem mondani, hogy ez a romafesztivál, ami Gernyeszegen volt ez megevett három milliót, de megérte, nem is sajnálom, de megérte. Ezért nem sok személy van, nem lelkesednek, viszont ha más nemzeti ségûekből többen jöttek szívesen, ha szükségünk van, segítenek, ez egy jó pont, a tevékenységünknek.

Beszélgünk a Romaszövetségről. Mikor alakult, ki találta ki, milyen igényből született, mik a céljai, ezen kívül vannak-e más egyesületek, akár kulturálisak, akár érdekvédelmi?

1996. január 17-én iktatódott be a szövetség mint szövetség, azelőtt én már voltam úgymond megbízva a polgármesteri hivatal részéről, hogy próbálnék valamit összehozni, s mi is csináljunk itt valamit Csíkszeredába vagy a megyében, s aztán akkor nem igazán segített nekem senki, csak annyi, hogy kineveztek és egyedül maradtam mindaddig, amíg végül is mondom, hogy valamit csak kéne csinálni, s így akadtam Gézára, aki most elnök, elmondtam neki, hogy jó volna egy ilyet csinálni, s akkor Géza szívesen állt a dolgok mellé, s aztán egyszerre lett e lelkesedés, s aztán itt meg kell említenem Szüszer Katalint, aki lélekkel tett ezért a dologért, az ő akarata, tanácsa, hozzáállása aztán végleg kifejlesztette bennünk a gondolatot, hogy érdemes, sezt csináljuk meg. Na, most nekünk a megye majdnem minden falujában van egy csoportfelelősünk, tehát a felépítés nem is tartalmaz többet, hogy minden faluban legyen egy ún. csoportfelelős, mi így nevezzük

őket, és ő az, aki összetartja. Ha egy gyűlést akarunk, akkor az hívja össze, vagy mikor ruhát küldünk, akkor ő elviszi, kiosztja, tehát minden faluban létezik egy ilyen segítség, akit ők választottak ki, mi csak a választási gyűlést szervezzük meg, s akkor ők választják ki, hogy ki az, vagy ki nem az, tehát mi nem tanácsolunk. Persze, az ilyen gyűlésekre a polgármester eljön, a rendőrség, sok helyt még a pap is eljön, ez egy szép gyűlés, választanak egy olyat, akit be is fogadnak, el is fogadnak.

A szövetségnek tehát van kulturális tevékenysége, például a táncsoport. Hány táncsoport működik?

Van Gyergyóban egy, Szenterzsébeten egy, és Szentsimonban, jelenleg ez a három működik, ami a táncot illeti. Tulajdonképpen a tevékenységünk összességében nem is tartalmaz egyebet, mint beiskoláztatás és kulturális tevékenység. Na most, hogy emellett csinálunk egyebet, az egy adott pillanatot, egy adott helyzetet, amikor egyebet is kell csinálni, de a céljaink inkább ekörül mozognak.

A táncsoporton kívül más kulturális csoport is működik?

Nem igazán van, ez van, ami konkrét.

Az iskolákról beszéltünk, de említette azt is, hogy elmennek a polgármesteri hivatalokhoz, megnézik a szociális segélyek kiosztását, vagy a rendőrséggel való kapcsolattartást is fölvevőket.

Igen, rendszeresen csináljuk, tehát általában minden évben, minden faluban legalább egy ún. gyűlést vagy találkozót csinálunk, és ezekre a találkozókra mindég meg van hívva a pap, a polgármester, a rendőrség, tehát ilyen jellegű kapcsolataink is vannak. Na, most meg vagyunk hívva többször, meghív egy polgármester vagy rendőr a megfelelő kapitányságról, és megpróbáljuk megoldani, amiért le vagyunk hívva, ilyen eset többször előfordul. Például most az utolsó a tusházi árvíz, az ami három cigány-családot érintett jó keményen, felhívott a polgármester, felhívtak a családok is, hogy ők nem kapták meg azt, amit a magyar családok, mert magyar családok is érintett, s akkor lementünk és

meggyőződünk, hogy a polgármesternek van igaza, nem a személynek, tehát ugyanazt kapta, mint más.

Ha egy magánszemélynek van konfliktusa valamelyik intézménnyel, akkor is önökhöz fordulnak, hogy segítsenek?

Vannak ilyen igények, a legtöbb a „handicapát” rendszer a fogyatékosok miatt, mert elég sok is van, és nem mindég úgy kezelik őket, ahogy kellene. Tehát van például olyan gyerek, aki süket, de nem akarják bevenni a nyilvántartásba. Akkor idejönnek hozzánk, s akkor mi próbálunk segíteni, de ilyen szembetűnő eset nemigen van. Persze, itt is számít, hogy hogyan viselkedik a személy, aki odamegy, tehát egy szülő elviszi a gyermekét, és kezd ordítózni, hogy miért nem veszitek be, és miért nem azonnal, holott van ott egy tíz méteres sor ugyanazon a helyen...

A szövetség elég komoly érdekvédelmet is ellát, amellött, hogy főleg a kultúra és az iskoláztatás a célja. Lenne ilyen szervezetre is igény, amely ezeket a problémákat is megoldaná? Helyi kezdeményezésekre is gondolok.

Ezt mi csináljuk, csak a fő cél, amit követünk, az az iskoláztatás és a kultúra. Talán mondtam is, hogy egyebet is csinálunk, de nem a fő célunk az. Amit mondtam, hogy egészségügy, egyebek, ezt automatikusan csináljuk, na most, hogy mennyire tudjuk jól végezni, az más dolog, ez idő függvénye, aki tudná, itt újra visszatérek erre, aki tudná, az esetleg nem vállalja, itt tehát ránk marad a nagy része ezeknek a dolgoknak.

Ezen hármukat kell érteni?

Nem három emberről van szó, minden faluban megvan a csoportfelelős, az lépik a magamódján, ha az nem elég, akkor felhív, s akkor megyünk mi segíteni, tehát a folyamat az működik, csak több értelmiségre lenne szükség. Ez az igazság, a falukban is így vagyunk, hogy általában aki a csoportból a legügyesebb, azt választják meg, de az lehet, hogy nem tud írni. Habár nincs erre esetünk, de lehetne ilyen is, nagyjából a csoportfelelősök írnak, olvasnak, és ezek el

vannak ismervé a polgármesteri hivatal által, a rendőrség által, mert ezeket a gyűléseket direkt ezért csináljuk, ők vállalasszanak, de egyúttal fogadják el az autoritások is, hogy most tovább ő felel, s a rendőrség ezt ki is használja, tehát az esetek 90%-ában bármi van a faluban, odahívja a felelőst, és azelőtten hozzák az intézkedést. Ez egy jó dolog, s jó oldala a rendőrségnek.

Egyéni gazdasági vállalkozások vannak-e a romák körében?

Van, nagyon sok van, most nem tudom szám szerint, de minden faluban létezik egy, most beszélgetek egy kovácsról, vagy beszélgetek egy seprűkötőről. Vagy van, aki nem hivatalosan bejegyzett vállalkozó, de azért köti normálisan a kosarat, és szabad elárusítással jár és árulja. Persze, vannak vállalkozások is, ezek már az abszolút tipikus mesterségek, például a csatornások vállalkozása, a kovács az egyéni vállalkozás, most már a rendszer is rákötelezi, hogy csináljon vállalkozást, mert rendszeresen csinálja a dolgot. Van minden faluban, biztos hogy van legalább egy egyéni vállalkozás.

Nagyobb vállalkozások, a mesterségeken és az egyéni vállalkozókon túl, vannak?

Van nagyobb vállalkozó is, sajnos a nagyobb vállalkozók, azok nem szövetségi tagok, azok mondjam úgy, kinőtték magukat ebből a táborból, nem azt mondja, hogy ő nem cigány, de nem is érdekli a másik. Ő saját magát hajtja, van ilyen is ma, sajnos, de annyi benne a jó, hogy ha hozzá megyünk, hogy segítsen, anyagiakkal... az esetek legnagyobb többségében ki segít.

Anyagilag segítik, de aktívan nem vesznek részt.

Aktívan nem, de anyagilag igen, ha igényeljük, mert pont ezért nem is használjuk ki, csak az utolsó nehézségi lépésben megyünk hozzá, hogy nem tudnál segíteni, s akkor esetleg segít, de mi nem próbáljuk ezt kihasználni, pontosan ebből az elvből, hogy ha már nem akar tagja lenni vagy nem szereti azt, amit mi csinálunk, akkor... kikerüljük.

Van saját vallásos mozgalom?

Nincs. Kategorikusan nincs.

A helyi lakosságnak milyen a kapcsolata a romákkal?

Szerintem a megyében csak Kászonban volt komoly eset, amikor felgyújtották a cigányok házeit. De el kellett fogadjuk, hogy mind a két részről volt hiba, és a helyi autoritás nem lépett idejében. Mikor már közbeléptek, akkor már késő volt. Most ott is alakult a helyzet, de még azért mindég fennáll egy ilyen, hogy nem igazán nyelik le őket, s fordítva is így van. Ilyen több nem volt, nagyjából mindenütt befogadják őket, még ahol voltunk, mindenütt szívesen beszélgettek róluk. Problémás eset mindég van, nem mindenkit egyformán, de a nagy többséget azért befogadták...

Összességében inkább azt mondják, hogy jól megvannak. Én inkább a jobb oldaláról nézem, ilyen szempontból nincs baj, na még ha azok aki csi hibák, amelyek történnek, vagy nagyobb hibák kiküszöbölődnének, akkor mi itt nagyon jól meg tudnánk élni...

A cigányság jövője szempontjából mit tartana fontosnak?

Elsősorban, tanuljanak, ez nekem a legtöbb, legalább nyolc osztálya legyen mindenkinek, utána meg ragaszkodnék a nyelvhez, azt gondolom, hogy összejöhet a nyelv meg a tanulás. A kultúra, muzsika, tánc maradjon meg, ebben már nem látok annyit, mert ez a dolgoknak a pénzes ügye, de amíg gondolom, ezt a funkciót csinálom, gondolom a jóisten velem lesz, és tudom csinálni...

Gazdasági és szociális szempontból hogyan látja a jövőt?

Nem látok semmit, mert ahhoz, hogy munkalehetőséget biztosítsunk egy nagyobb tömegnek, ahhoz befektetni kell előre, na most nincs aki befektessen, vagy mi nincs amiből befektessünk, sajnos elég sötétén látom a jövőt ilyen szempontból, még nehezebbnek, mint eddig, én meg kell valljam, hogy én ezt látom.

Egyetlen példa sincs arra, amikor egy kisebb kezdeményezés, egy vállalkozás, sikerült?

Van, erre a legkonkrétabb Szentersébet, mert ott a csoportfelelősünk egy ilyen vállalkozó, ahol seprűt kötnek. Amikor neki összejött ez a vállalkozás, hivatalossá tette, akkor lementünk hozzá és megkértük, hogy alkalmazzon cigányokat, ő meg is tette, ebben a pillanatban is 10 személy dolgozik be, és ezek cigányok. Na, most például Rákoson is van kovácsműhely, oda is azok járnak, van egy kárpitos kollégánk, akit mi befolyásolunk, cigányokat oktat, s ő is fizeti. Van a kereskedelemben több eset, ahol, a mi kérésünkre, cigányokat tették be, de itt már közbelépik az, hogy mennyire ír, olvas és számol, a kereskedelemben többet tudnánk elhelyezni, csak a hátránya az írás, olvasás, számolás. Ami nagyobb tényező, ez a tusnádi társas, Nádas társasnak nevezik, szerződést kötnek minden ősszel és tavasszal a cigányokkal és mennek pityókat szedni, ez a legkonkrétebb, ahol a legtöbbet dolgoznak.

Van olyan ember, akire a romák felnéznek, közösségi szinten, akár egy nagyobb régió vagy a megye szintjén?

A csoportfelelősökre felnéznek, ők választották, szeretik, még nem hallottunk egy olyan esetről, hogy valamit a csoportfelelős mondott, és azt nem csinálnák meg. Én még visszajelzést nem kaptam sehonnan, hogy nem szeretnének, bárhová megyek, úgy érzem, hogy tisztelve vagyok, vagy Géza. Na, most a mai beszélgetésünkről összességében mondom, ha valaki ezt így végighallgatná, én meg vagyok győződve, hogy nem értene egyet mindenben, és ezt el is fogadom, mert ugyanazt a dolgot nem ugyanúgy látjuk.

Kiadja a Pro-Print Könyvkiadó
Felelős vezető: Burus Endre igazgató

Szerkesztő: Bodó Julianna
Borítóterv: Tövissi Zsolt
Műszaki szerkesztő: Simon Andrea
A megjelenés éve: 2002
Nyomdai ívek száma: 20, Példányszám: 500.
Papír: famentes 80 gr.

Tiparul executat la Tipografia Pro-Print S.A.,
Miercurea Ciuc, Str. Libertății, nr. 7.